

MERLE PINDMAA | EERIKA TÖLDSEPP

Maagiline keelemaailm

EESTI KEELE
TÖÖRAAMAT

9. KLASSILE
I OSA

Väljaandja kinnitab tööraamatu vastavust kehtivale põhikooli riiklikule õppekavale ning haridus- ja teadusministri õppekirjandusele kehtestatud nõuetele.

Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa

Merle Pindmaa, Eerika Töldsepp

Retsenseerinud Aile Laats, Liisa Koik

Toimetanud Esta Hainsalu

Keeletoimetanud Piret Pöldver

Illustreerinud Meelis Brikker

Küljendanud Heisi Väljak

Kirjastus on püüdnud ühendust saada kõigi tekstide ja illustratsioonide autorite või nende volitatud esindajatega. Palume neil, kellega me pole ühendust saanud, pöörduda kirjastuse Maurus poole.

Mauruse digiõppevara leiad TaskuTargast.

taskutark.ee/opi

ISBN 978-9916-663-84-4

Autoriõigus: © Maurus Kirjastus OÜ, 2023

Tartu mnt 74, 10144 Tallinn

tellimine@kirjastusmaurus.ee, telefon 5916 6117

Kõik õigused kaitstud. Ilma autoriõiguse omaniku kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle väljaande osa paljundada ei mehaaniliselt ega muul viisil.

„Kuigi koolil on kahtlemata tüütuid aspekte,“ jätkas krahv mõttepausi järel, „arvan, et lõpuks leiad meeldiva üllatusena, et su horisont on avardunud.“

Niina vaatas üles.

„Mida te selle all mõtlete?“

/--/

„Horisondi avardamise all,“ alustas ta juttu, „pidasin silmas, et haridus annab sulle aimu maailma mastaabist, selle imedest, selle paljudest ja erinevatest elamise viisidest.“

Amor Towles

Hea peatne koolilõpetaja!

Oled oma rännakuga maagilises keelemaailmas jõudnud lõppfaasi ja üsna pea jätkad juba märksa targema ning iseseisvamana uutel radadel. Aga enne veel tuleb sul ette võtta kõik varem õpitud keeleteemad ja lahendada erinevaid ülesandeid, sest **kordamine kinnistab õpitut**.

Sel õppeaastal keskendud sa **ortograafia, vormiõpetuse** ja **lauseõpetuse** teemade kordamisele. Peale selle õpid **tarbetekste** ja **veebitekste** sisukamalt kirjutama ning kümbled **keelkondades, maailmakeeltes** ja **eesti keele arenguloos**. Iga teema lõpus on **kontrollpunkt**, kus saad teksti analüüsida, grammatikaharjutusi teha, kirjandit kirjutada ja lisaks tulemust fikseerida.

Ole asjalik emakeelekasutaja ja ära unusta, kui meeldiv on, et sa said midagi teada maailmast, kus sõnad ja laused möllavad õhus.

Tööraamatu autorid Eerika ja Merle

SISUKORD

1. ORTOGRAAFIA	6
1.1. Häälikuõigekiri	10
1.1.1. Helitute häälikute naabrid	21
1.1.2. <i>H, i, j</i>	28
1.1.3. Kaashäälikuühendi põhireegel ja erandid	36
1.2. Võõrsõnade õigekiri	41
1.2.1. Sulghäälikud võõrsõnades	44
1.2.2. <i>F-i</i> ja <i>š</i> õigekiri	45
1.3. Lühendid	56
1.4. Algustähe õigekiri	68
1.5. Kokku- ja lahkukirjutamine	84
1.6. Sünonüümid, antonüümid, homonüümid, paronüümid	102
2. TEKSTIÕPETUS	122
2.1. Sõnastus ja stiil	126
2.2. Tarbetekstid	140
2.2.1. Avaldus	141
2.2.2. Elulookirjeldus	144
2.2.3. Motivatsioonikiri	149
2.2.4. Soovituskiri	152
2.2.5. Protokoll	159
2.2.6. Seletuskiri	160
2.3. Veebitekstid	162

TÖÖRAAMATU IKOONIDE SELGITUSED

pane tähele

vasta suuliselt

uuri internetist

kirjuta vihikusse

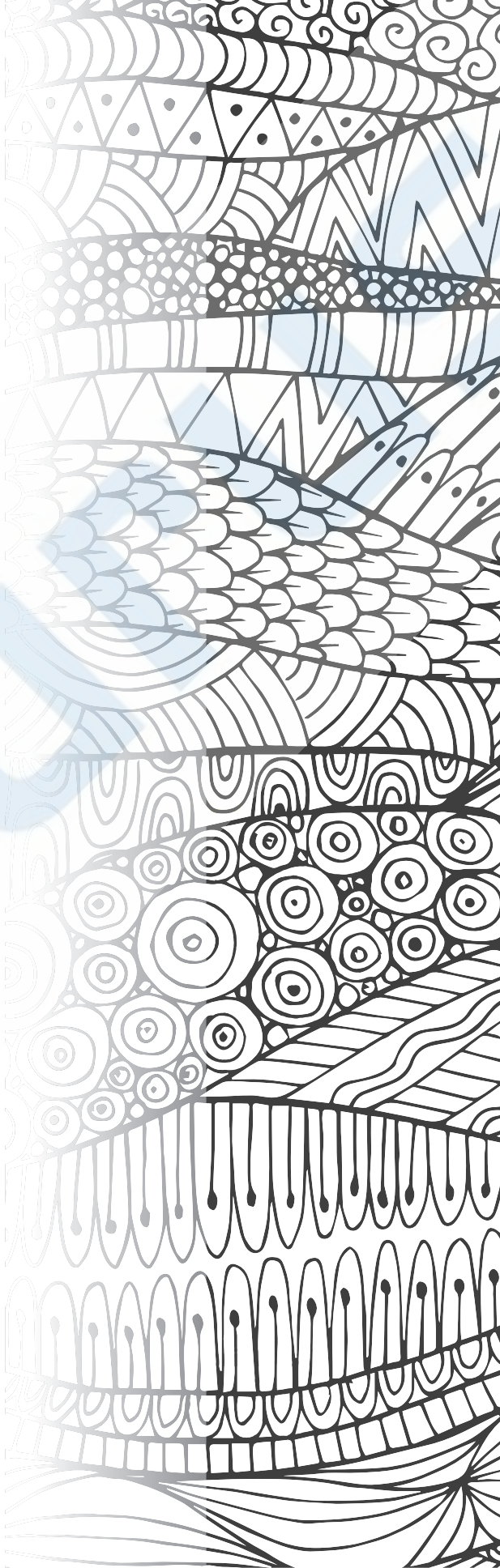
rühmatöö

paaristöö

liikumisülesanne

ORTOGRAFIA

TÄHED

TÄHESTIK

TÄISHÄÄLIKUD

KAASÄÄLIKUD

SULGHÄÄLIKUD

HÄÄLIKUÜHEND

DIFTONG

SILBITAMINE

POOLITAMINE

KOKKU- JA LAHKUKIRJUTAMINE

LÜHENDID

ALGUSTÄHT

SÜNONÜÜMID

ANTONÜÜMID

HOMONÜÜMID

PARONÜÜMID

Loe teksti, vasta küsimustele ja lahenda ülesanded vihikusse.

Mõnel raamatul on nii vägev sõnum, et see on muutnud ajaloo kulgu. Saksa filosoofi Karl Marxi (1818–1883) „Kommunistliku partei manifestis“ ja „Kapitalis“ esitatud ideed viisid mitme revolutsioonini ning muutsid miljonite inimeste elu kogu maailmas. Tagasihoidlikumal moel on Arthur Conan Doyle'i Sherlock Holmesi juttudes kirjeldatud kuriteoanalüüsid oluliselt mõjutanud politsei ja detektiivide töömeetodeid 20. sajandi algul.

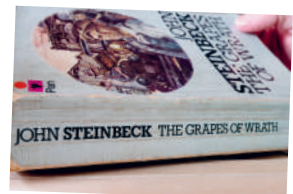
Onu Tomi onnike. Orjapidamine oli lõunaosariikide elu lahutamatu osa kuni Ameerika kodusõjani 1861–1865. Sellest kõneleb kirjanik Harriet Beecher-Stowe' (1811–1896) romaan „Onu Tomi onnike“. 1852. aastal ilmunud raamatul oli oluline roll orjapidamise vastaste innustamisel.

Tõde maailmasõjast. Esimese maailmasõja ajal elasid sõdurid viletsates tingimustes kaevikutes kummalgi pool rindejoont Läänerindel Prantsusmaal ja Belgias. Ühes lahingus hukkus tuhandeid. Nende pered ei teadnud sellest õudusest midagi, kuni Saksa kirjanik Erich Maria Remarque (1898–1970) kirjutas sellest raamatus „Läänerindel muutuseta“.

Gulliveri reisid. Briti autori Jonathan Swifti (1667–1745) fantastiline seikluslugu Gulliveri reisidest liliputtide ja hiiglaste maale on osav satiir inimlikust sõgedusest, mis naeruvääristab poliitikute, teadlaste ja filosoofide tegemisi ja sõnu.

Vihakobarad. 1930. aastatel muutis põud Ameerika Kesklaanes põllumaad „tolmuvaagnaks“. Laostunud farmerid lahkusid Californiasse, kus nad leidsid tööd puuviljakorjajatena. Ameerika kirjaniku John Steinbecki (1902–1968) „Vihakobarad“ tekitas paljudes kaastunnet farmerite raske töö ja viletsuse vastu. Raamat sai filmiks 1940. aastal.

Nuta, armastatud maa. 1948. aastal tõi Lõuna-Aafrika kirjaniku Alan Patoni (1903–1988) esimene romaan maailma ette apartheidi ebaõigluse ja julmuse. Riigi ametlik apartheidipoliitika jagas Lõuna-Aafrika elanikud kahte rassi ning piiras enamuses oleva neegerelanikkonna õigusi. Filmiversioon romaanist valmis 1951. aastal.

Mao punane raamatuke. 1960. aastatel jagati Hiinas välja 800 miljonit raamatut esimees Mao tsitaatidega. Need Hiina kommunistliku juhi Mao Zedongi (1893–1976) mõtteterad inspireerisid fanaatilist toetust Mao „kultuurirevolutsioonile“. Revolutsioon kujunes totaalseks poliitiliseks kaoseks.

Kohandatud katkendid Fiona MacDonaldi ja Antony Masoni raamatust „Kultuur meie ümber“

1. Sõna võib mõjutada inimese tundeid ja seisukohti, panna ta kellegi teise arusaamade järgi käituma vms. Need tekstikatked kajastavad suuri muutusi maailmas ja inimeste elus. Jaota need teemade alusel vähemalt kolme rühma.
2. Mida said inimesed teada Erich Maria Remarque'i raamatust „Läänerindel muutuseta“?
3. Uuri infoallikatest, mis on „Läänerindel muutuseta“ peategelase nimi ja kui vana ta oli.
4. Uuri, milles seisnes Mao „kultuurirevolutsiooni“ totaalne poliitiline kaos.
5. Uuri, miks on eesti kultuuri- ja kirjandusloos olulised järgmised isikud ja aastaarvud: *Kristjan Jaak Peterson, Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, 1535. a, 1739. a ja 1862. a.*
6. Ava QR-kood ja loe Viivi Luige tekstikatkendit selle kohta, kuidas teda on mõjutanud Villem Grünthal-Ridala luuletus „Talvine õhtu“. Nüüd mõtle, milline tekst või teos on sind mõjutanud. Selgita, kuidas.
7. Kirjelda kahte situatsiooni (üks positiivne, teine negatiivne), kus sõna(d) on sind emotsionaalselt mõjutanud. Kuidas end selles olukorras tundsid?
8. Vali järgnevast loetelust üks sõna/lause ja ütle seda võimalikult erinevate emotsioonidega (nt rõõmsalt, vihaselt, ükskõikselt, hirmunult, üllatunult jms). *Sina. Ma ei tea. Kuula. Mina. Tule.*
9. Loe järgnevaid e-kirjast pärit lauseid. Leia neile vähemalt kaks eri tõlgendusviisi. *Ärge siis palun pahandage, et küsin. Kuidas ma seda tegema peaksin? Loodan, et pakk jõuab ikka õigeks ajaks. Mida me siis teeme? Mis põhjusel võib üks mõte tekitada lugejas erinevaid emotsioone?*

parool: viivi

1.1. Häälikuõigekiri

HARJUTUS 1

Lõpeta laused ja selgita mõisteid. Seejärel arutle kaaslastega ja vajaduse korral täienda kirjutatut.

Tähed on

Tähestik ehk on

Kirjuta siia tähestik koos võõrsõna- ja võõrtähtedega (tõmba neile erinevat värvi joon ümber).

Võõrsõnatähed:

Võõrtähed:

Täishäälikuühend –

Diftong –

Kaashäälikuühend –

Täishäälikud ehk on

Kaashäälikud ehk on

Helilised häälikud on

Helitud häälikud on

Nii üht häälikut kui ka silpe on võimalik hääldada kolme eri pikkusega:

Silp on

Silbitamine:

a) üksik kaashäälik täishäälikute

b) mitme kõrvuti oleva kaashääliku korral kuulub

c) kaks kõrvuti olevat täishäälikut kuuluvad

d) kolme kõrvuti oleva täishääliku korral kuulub

e) liitsõnades

f) võõrsõnades

Sõnu poolitatakse, seejuures tuleb meeles pidada, et

a) ühte tähte ei jäeta

b) liitsõnu

c) võõrsõnu

HARJUTUS 2

Lahenda järgnevad ülesanded.

1. Märgi lauses erinevalt helilised ja helitud häälikud ning vöör- ja vöör-sõnatähed.

Inglismaa renessansiajastu müstifitseerituim luuletaja ja draamakirjanik William Shakespeare sündis Warwickshire'i krahvkonnas Stratford-upon-Avonis ning tema näidendid on „Hamlet“, „Romeo ja Julia“, „Macbeth“, „Kuningas Lear“, „Cymbeline“ jpt.

2. Märgi lauses erinevalt täishääliku- ja kaashäälikuühendid ning diftong.

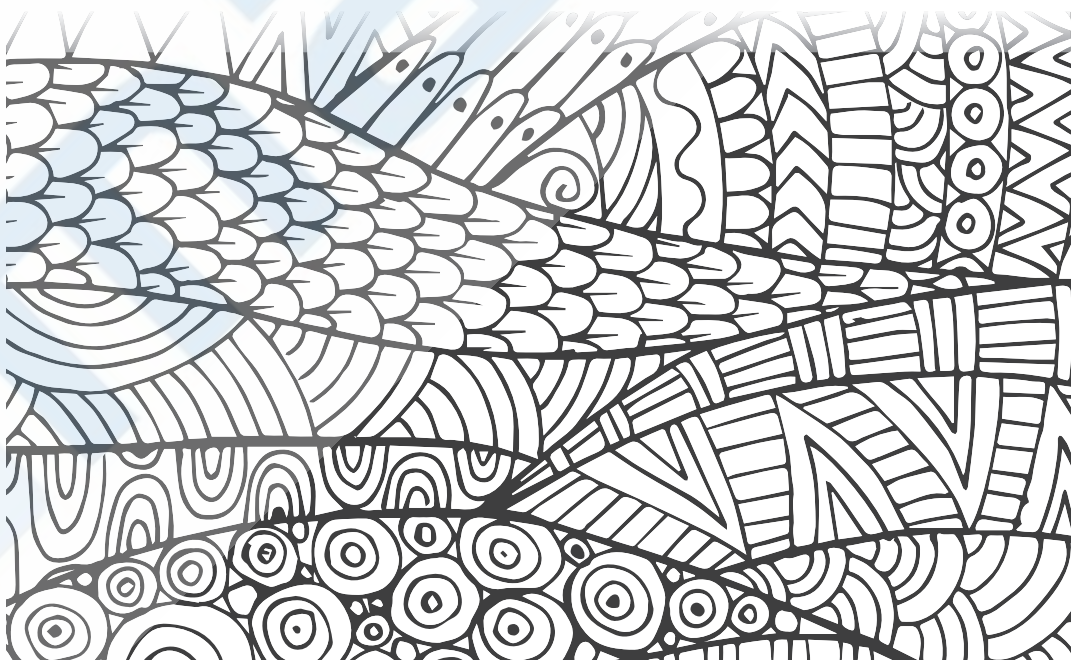
Meieni on jõudnud faktid, et ta abiellus 18-aastaselt endast umbes seitse aastat vanema Anne Hathawayga ning neil oli kaks tütart ja poeg.

3. Silbita sõnad püstkriipsudega.

1585. ja 1592. aasta vahel alustas Shakespeare fenomenaalset karjääri Londonis, kuid selle perioodi kohta puudusid kaua tema biograafiast tõesed andmed ning see on andnud alust kahtlust äratavate juttude tekkele.

4. Poolita sõnad püstkriipsudega.

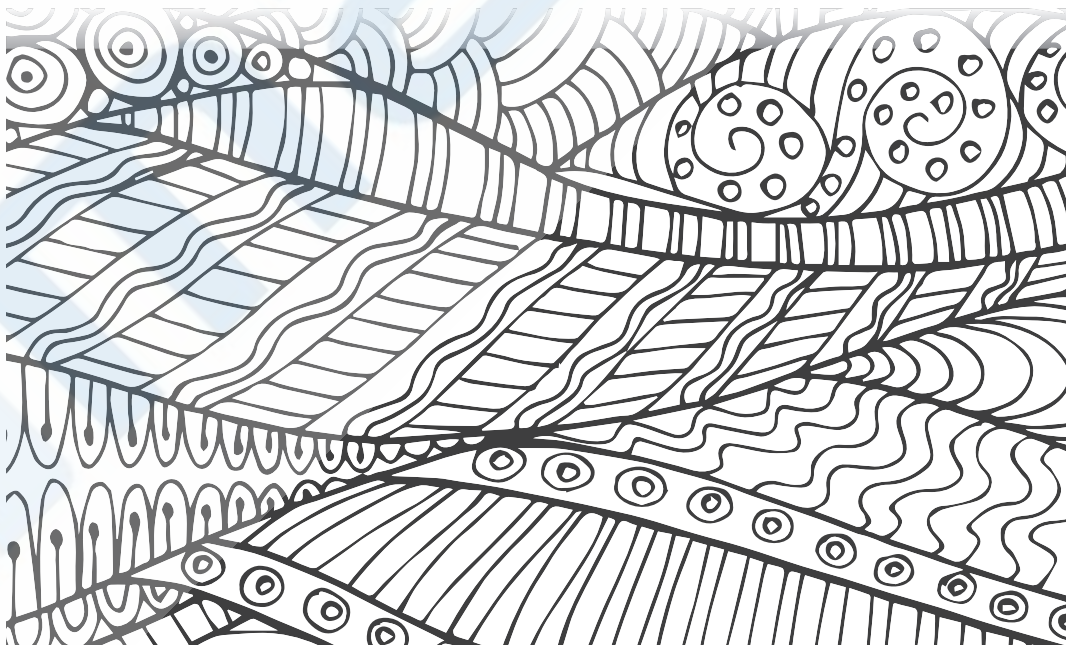
Kodulinna ladina koolis saadud teadmised antiikmütoloogiast ning antiikaja ajaloost ja selle aja kunstist sisendasid Shakespeare'i lugupidamist sihikindlate roomlaste vastu, mistõttu ebaproportsionaalselt suur osa tema teoste tegevustest toimubki Itaalias.

HARJUTUS 3

Tõmba igast veerust maha 1–2 valesti poolitatud sõna. Kirjuta need veeru alla uuesti ja poolita õigesti.

to-ma-tid	mu-gul-sibul	klaas-kuu-lis	or-kes-ter	uu-e
om-lett	tüd-ru-kud	to-rus-tik	juu-ak-se	te-le-fon
ka-ri-ka-tuur	a-hi	kuk-kel	to-re-das-ti	laste-ai-as
külm-kapp	vai-pa-del	prak-ti-ka	prilli-toos	töö-ta-ti
kla-vi-a-tuur	ok-sa-ke	pil-ved	kam-psun	öö-bi-kud
.....
.....
koo-li-aeg	kuu-si-kus	bee-ži-kas	lin-na-del	ka-kao
kompv-ek	kas-va-vat	juur-vil-ja-aeg	see-kord-ki	ma-ri-o-nett
mai-ad	kärb-se-seen	õu-es	isa-ga	laat-sa-ret
uu-dis-ta-sid	süü-a	mõt-le-ma-tu	lei-a-vad	mür-gi-sed
vah-vas-ti	ha-ra-kas	Eu-roo-pa	kunst-ni-kud	lai-u-ta-me
.....
.....

HARJUTUS 4

Silbita sõnu sealt, kust võimalik. Seejärel jooni need, mida võib silbitada, kuid mitte poolitada. Lahenda ülesanded harjutuse lõpus.

„Panite temasse liiga palju ennast! Ausõna, Basil, ma ei teadnud, et olete nii edev, ja ma ei suuda tõepoolest leida mingit sarnasust teie tõreda energilise näo, teie süsimustade juuste ning selle noore Adonise vahel, kes näeb välja, nagu oleks ta tehtud elevantdiluust ja roosilehtedest. Tema on ju Narcissus, kallid Basil, aga teie... Muidugi, teie näos on ju intellektuaalset väljendusrikkust ja nii edasi. *Kuid ilu, tööline ilu lõpeb seal, kus intellektuaalsus ennast avaldama hakkab. Intellekt on juba iseendast teatav liialdus ja hävitab igas näos harmoonia.* Sel silmapilgul, kui inimene istub ja hakkab mõtlema, muutub tervenisti ninaks, tervenisti otsaesiseks, kuidagi võikamaks. Vaadake ükskõik millist õpetlast. Kui eeskujulikult inetud nad kõik on!“

Katkend Oscar Wilde'i romaanist „Dorian Gray portree“

- Kirjuta, kes eesti kirjanikest on tõlkinud „Dorian Gray portree“ eesti keelde.

.....

- Kes on Adonis ja Narcissus (e Narkissos) ning mille poolest on nad erilised?

.....

.....

.....

- Selgita mõisteid.

nartsissism –

.....

intellektuaalsus –

.....

- Selgita, kuidas mõistad kaldkirjas olevat mõtet. Pane kirja oma arvamus koos põhjendusega.

.....

.....

.....

.....

.....

HARJUTUS 5

Moodusta silpidest sõnad ja koosta nendega vigurküsimused. Seejärel vasta küsimustele.

Nt: *Missugune säär ei tunne valu?*

Vastus: *Saapasäär.*

1. da ei gust he mis müt pan pä si su

.....

Vastus:

2. da ei gust ki mel mis su sär õm

.....

Vastus:

3. ei ga gu jal ma mis pad sel su ta

.....

Vastus:

4. ei gust gust hai maal mis põe su ta

.....

Vastus:

5. mii ei gu ke mis nid sed su lõh

.....

Vastus:

6. nuus gu ka mis nad ni ei sed su

.....

Vastus:

NB! Tänapäeval kirjutatakse suur osa tekste arvutis, kuid ikkagi on oluline osata sõnu õigesti poolitada ja vigu märgata. Tekstitöötlusprogrammid poolitavad sõnu automaatselt, kuid sageli ei pruugi need olla reeglitega kooskõlas.

unenäoline

lärmakas

kummastav

mõistatuslik

vaevumärgatav

uskumatu

HARJUTUS 8

Kirjuta lünka *g, b, d, k, p, t* või *kk, pp, tt*.

Ko.....a ku.....lid ka.....is, vana.....aa.....ide hü.....ed tre.....idel,
se..... le.....as le.....ikus, nu.....er nu..... nä.....i nur.....as und.....i,
mõ.....etu põhimõ.....e, sea.....is sa.....ad ko.....u, arti.....el pi.....ast
va.....rast tinasõ.....urist, kõr.....en.....ikul polnud mär.....ata üht.....i
üheksandi.....u, tah.....is kõi.....est kõi.....e tea.....a, sär..... ei kannata
nöö.....ideta sär.....i kan.....a, ei ja.....a kelle.....a.....i mi.....e mi-
.....agi, mär.....as kanar.....i.....us isegi pa.....leid, ku.....ede hü.....e-
te pi.....used, pi.....ergune kom.....vek kommilae.....as, väärtusli.....e
konta.....te, ha.....endatud kur.....id tun.....ud hea.....uses, lü.....ame
ko.....u kai.....aid ja la.....e, vöö.....id silma.....orkava.....el saa.....as-
tel, väi.....est löi.....u koo.....i, vaa.....asid hü.....levalt vil.....uvat
pi.....set la.....en.....iku kohal, tu.....us mä.....al, kul.....uris.....id
lü.....asid järelhaa.....ist, võis jä.....a pal.....id ri.....a panema.....a,
sõi.....is tun.....ma.....us pai.....as ra.....aga ru.....isse, lõ.....utu.....
mär.....mete tegemise eta.....i, au.....udega s.....ordiko.....e silmi.....-
semas, e.....ike.....id klee.....uva.....ele see.....idele, kummar.....il
pa.....i üles upi.....a.....es.

NB! Välte määramisel jälgi, kas pearõhuline silp on lühike (I välde), nt *i-sa, ko-du, ka-jakas*, või pikk (II või III välde), nt *ku-ku, tuu-led, soo, kuk-kus, ran-ge*.

HARJUTUS 9

Kirjuta lünka sobiv täht või tähed ja nende sõnade kohale välde. Lahenda vihikusse ülesanded harjutuse lõpus.

E.....elda s.....rte majade vahel. Hei.....a seal juhusli.....e pil.....e võorastesse a.....endesse, kujutades end v.....vuks nende taha, mõne teise e.....u sisse.

Kõ.....ida ru.....ipõldude vahel või ka.....temärjal heinam.....l, kus kõrred põlvi kõ.....itavad. Minna mööda laudteeröö.....aid ja munakiviteid sinna, kuhu a.....ja ei o.....e. Jõl.....uda tänavalam.....ide all ja mööda si.....du, vee kohal, mis voolab lõ.....uta kui aeg.

Nii ma lon.....in lä.....i lume, lä.....i suve, keset sügisivä.....ve ja kevadrohelust. Sel moel lon.....ides ei jää väi.....esed r.....mud suurtest unistustest kunagi maha.

Jah, nii ma s.....s longin mööda päevat.....d ja elura.....a.

Sinuta ja sinuga. Su jä.....edes, su ees, su kõrval. Aina edasi.

Mulle m.....ldib sihitult lonkida.

Ainult sel moel jõuan si.....a, kuhu ma muidu iialgi ei sa.....uks.

Kes teab, millised i.....ed mind seal ees ootavad.

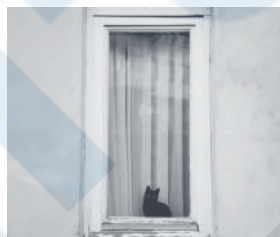
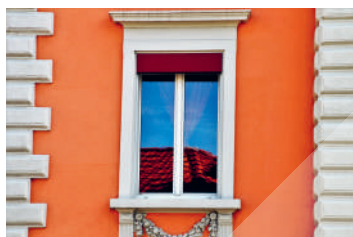
Lauri Räpi raamatust „Lihtsate asjade tähtsus. Tähtsate asjade lihtsus“

- Vali üks nn lonkimise koht tekstist ja kirjelda 50 sõnaga oma kulgemist seal. Väldi kordusi. Kirjuta tekst vihikusse.
- Kui saaksid olla pool tundi keegi teine, kes oleksid ja miks?

Ära unusta! Iseloomustuse ülesehitus peaks algama üldisest ja suunduma detailsema poole. Teksti liigendamisel jälgi, et uus mõte algab uuest lõigust. Iseloomustust võid alustada isiku välimuse, kõne või käitumise kirjeldamisest. Seejärel too esile peamised iseloomujooned, käitumise motiivid, tõekspidamised ning edasi kirjuta tema päritolust, ametist ja mida saab järeldada tema suhtlemisest/suhetest teiste inimestega jm.

• Vali üks aken ja mõtle, kes selle taga võiksid elada ja millega need inimesed iga päev tegelevad. Kirjuta ühe sinu mõeldud tegelase iseloomustus.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

LISAÜLESANNE

Kirjuta vihikusse viis lihtsat väärtust, mida pead elus oluliseks. Küsitله viit eri vanuses inimest ja pane kirja ka nende olulised väärtused. Seejärel tee tulemustest kokkuvõte. Millised väärtused kattusid, millised mitte? Miks tekkisid erinevused?